

בעין חינוכית

בעין חינוכית מספר 84, ו' בטבת, תשע"א

הרהורים חינוכיים בעקבות שריפת הענק בכרמל

הרב יונה גודמו, ראש תחום חינוך אמוני

הסיבה שהקב"ה אפשר לשריפה להתרחש. אחד טען שזה בגלל חילול שבת¹ ואחר בגלל שלא התפללנו מספיק על הגשם. אחד טען שהאסון כולו, על קורבנותיו הרבים – הוא תגובה אלוקית לכך שחבר כנסת מסוים סרח (לדעת חברים אחרים בסיעתו) ואחר טען שזה דווקא ברכה אלוקית שעל ידיה ניצלנו מפורענות גדולה שהיינו חלילה אמורים לקבל. אמנם כן, אסון אמור לעורר לחשבון נפש (רמב"ם, תענית, א, ב). ברם, אנשים פשוטים כמוני אינם יכולים להביע אמירות נבואיות חדות אשר קביעתן שמורה לבעלי נבואה. "הנסתרות לה' אלוקינו" (דברים כט) – ולא לנו.

הגישה השנייה, הרווחת מאוד בתקשורת הכללית, נוקטת עמדה הפוכה. הכול קרה בגלל שלא רכשו מטוסי כיבוי מסוג מסוים, או בגלל שלא שידרגו את הכבאיות, או בגלל שלא העבירו את תחנות הכיבוי מבעלות הרשויות לבעלות לאומית. רק צריך להקים ועדת החקירה, לגלות את האשם הראשי ולהדיחו – והכול יבוא על מקומו בשלום. דיון זה אמנם עוסק בתכנים חשובים, שהרי ראוי לתקן את הנדרש ואף להפיק לקחים מתהליכי (אי) קבלת החלטות. אך כשמתמקדים רק בממד זה, יוצרים עולם טכני בו אין משמעות פנימית לדבר למעט משמעותו החומרית. הנוקט בשיטתיות רק בהסברים טכניים משדר עמדה של כפירה. עמדה העוקרת את המשמעויות הרוחניות של החיים

שוך הלהבות בשריפת הענק אשר זכתה לכינוי "אסון הכרמל" מאפשר התבוננות חינוכית על האירוע והשלכותיו. יום הראשון של חג החנוכה, עת אנו חוגגים בהדלקת אש את ניצחוננו על היוונים – הוא השנה במשמעות מוזרה עת מדינת ישראל פנתה בתחילה למדינת יוון לבקש עזרה בכיבוי האש...

דווקא כעת, שבוע לאחר השריפה ופרסום תוצאותיה, ונוכח החזרה ללימודים סדירים בבתי הספר, ראוי לשאול את תלמידינו וילדינו – מה עלינו ללמוד משריפת הענק? שריפה אשר לכיבוי נאלצו לגייס את כל כבאי המדינה, בצד מטוסים וכבאים מעשרים מדינות שונות מאזרבייג'ן ועד קנדה. מה עלינו לחשוב בעקבות אסון בו נהרגו ארבעים ושלושה אנשים ז"ל, 74 בתים נשרפו עד היסוד על כל רכושם, 173 בתים נוספים נשרפו חלקית, אלפים נאלצו לנטוש את בתיהם ומיליוני עצים נשרפו כליל?

דיון זה, עת נפתח אותו בכיתה או בבית, עשוי להניע את ילדינו להציע בתחילה מסקנה פשוטה: הלקח שעלינו ללמוד מהאסון הוא להיזהר עם אש ולוודא שמכבים אותה היטב בגמר השימוש. מסקנה זו כמובן נכונה. ראוי להרחיב עליה למען נעמיק את הבנתם בדבר הצורך בזהירות הנדרשת כאשר עוסקים באש. אך חשובה ככל שתהיה, אסור להסתפק במסקנה מעשית זו. אנו מעוניינים לא רק לגבש רשימת הוראות הפעלה טכניות של העולם, אלא גם ללמוד משמעויות רוחניות הקשורות לייעודנו בתוכו. משמעויות ערכיות המצריכות כי נשאל את ילדינו (ואת עצמנו...) מה נוכל לקחת לתוכן חיינו ולעבודת השם שלנו – עקב מפגש עם אסון שכזה?

על פניו, השיח הציבורי המתקשר שהתנהל נוכח האסון הציע שתי גישות קוטביות הפוכות. גישה אחת, אותה הביעו גם אנשים חשובים, טענה כי היא יודעת **בדיוק** מה

¹ אמנם יש אמירות של חז"ל המקשרות בין חילול שבת ובין שריפות. כך למשל הם דורשים את הפסוק בירמיהו (יז, כז): "ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת (...) והצתי אש בשעריה" (שבת קיט:). אך מה בין זה ובין מותם של אנשי שירות בתי הסוהר, ביניהם שומרי שבת, גויים הפטורים משבת ועוד? ומה עם הרב שלהם? וכי הוא לא שמר שבת? ומה עם מפקד המחלקה הדתי שנשאר מבחירה כדי לנסות ולחלצם? לאדם הפשוט קשה לקבוע קביעות נחרצות כאלו.

ונשאבת רק לכיוון של ועדות חקירה, איכויות של ציוד טכנולוגי ודרכי נידוד בעת חירום. כאמור, חשוב לחפש פתרונות טכניים ואסור לסמוך על נסים. אך אוי למי שיבחן את כל מציאות חייו רק בעיניים טכניות נטולות אמונה ומשמעויות מוסריות.

נוכח חולשתן של שתי דרכים אלו עבורנו, ראוי לחדד אפשרות שלישית אשר לעניות דעתי היא הראויה: עלינו לשאול את עצמנו ואת תלמידנו – מה אנו יכולים ללמוד מאירועים רבי משמעות כמו השריפה? מה אנו יכולים להפיק מהם לעולמנו הרוחני-אמוני, בבחינת: "נְחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנַחְקְרָה – וְנִשְׁוֶבָה עַד דִּדְךָ" (איכה ג')! זאת מבלי לטעון בהכרח שזו המסקנה היחידה והאמתית שהקב"ה רוצה ללמדנו. לשון אחר, השאלה שעלינו לשאול נוכח אירוע חריג כמו אסון הכרמל היא שאלה אישית: איזה מסר אמוני אני יכול להפיק מהתבוננות באירוע זה? התשובה המוסרית היא אישית ולא דווקא 'נכונה' באופן חד-משמעי. בגישה זו יש טעם להתבונן ולחשוב, לעיין בדברי חז"ל, להקשיב ללקחים שאחרים הפיקו לחייהם ולנסות להפיק אף ממבטם האמוני.

לכשעצמי, נוכח תיאורי האסון והיקפו צפו ועלו במחשבתי פסוקים מספר ישעיהו, אותם זכיתי ללמד לא פעם. כוונתי לחלק מנבואת פרק ב' בספר:

בוא בצור והטמן בעפר מפני פחד ה' ומהדר גאון.

עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב ה' לבדו

ביום ההוא.

כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם ועל כל נשא – ושפל.

ועל כל ארזי הלבנון הרמים והנשאים ועל כל אלוני הבשן.

ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאיות.

ועל כל מגדל גבה ועל כל חומה בצורה.

ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים

ונשגב ה' לבדו ביום ההוא.

ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מ

פני פחד ה' ומהדר גאון בקומו לערץ הארץ

ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו

אשר עשו לו...

הנביא מתאר אירוע שיגרום לאנשים להיגאל ממידת ההתנשאות שהתאזרחה באישיותם. יום בו יקרסו עצי הארז ועצי האלון, ואף ההרים והגבעות יאבדו מחוסנם.

יום בו גם הבניינים (מגדל גבה ו'חומה בצורה') לא יגנו. התוצאה היא ערעור הביטחון העצמי המופרז באדם ובפועלו. התוצאה היא ענווה, והבנה כי הצלחת יצירותיו והמצאותיו של האדם – חשובות ככל שתהיינה – תלויות בחסדי ה' (המוזכר חמש פעמים בפסקה) ובברכתו.

עת למדנו פסוקים אלו בעבר חשבנו דווקא על רעידת אדמה המחוללת קריסה של עצים ובתים. אך עיון מחודש היום יגלה שהפסוקים יכולים לסייע ביציקת משמעות גם לשריפת ענק. משמעות המבקשת להחזיר את כולנו לפרופורציות נכונות ביחס לחיים ולערכם. דווקא בדור בו מקדשים את האדם על שכלו, תגליותיו ופיתוחיו, יש חשיבות בהעמקת הענווה וההבנה כי 'הכול מאדון הכול'. דווקא בימינו יש צורך כי "ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו" (שם), כלומר ישנה את יחסו לכסף ולזהב אותם הפך לאלילים (שד"ל).

נשוב ונחדד: האם זה בוודאות המסר שהקב"ה רצה שנלמד? איני יודע. האם זו הכוונה הבלעדית של הפסוקים? בוודאי שלא. אלו נכתבו לדורות (מגילה יד), ובכל דור ניתן לדלות מהם משמעויות אחרות. אך האם זה מסר אפשרי, שאני יכול להסיק לעצמי ולהשתנות בעזרתו, נוכח התמונות והאירועים? בוודאי ובוודאי.

נתבונן בעולמו של הקב"ה ונפלאותיו, "נחפשה דרכנו – ונחקרה – ונשובה עד ה'" (איכה ג'). אזי בע"ה יתקיימו בנו אף נבואות הנחמה של ישעיהו, ביניהן (ישעיהו סה):

וששתי בעמי ולא ישמע בה עוד קול בכי וקול זעקה: לא

יהיה משם עוד עול ימים וזקן אשר לא ימלא את ימיו כי

הנער בן מאה שנה ימות ... ובנו בתים וישבו ונטעו כרמים

ואכלו פרים ... לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה כי זרע

ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם: והיה טרם יקראו ואני

אענה עוד הם מדברים ואני אשמע:

(ניתן לעשות מנוי על דפי 'בעין חינוכית' ללא עלות. נא

לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il.)